

Az anyanyelvi órákon használatos jelek

A munkafüzetben található jelek:

- A füzetben oldd meg a feladatot!
- Gondolkodtató, észforgató feladat.
- Könyvtári kutatómunkát, szótárhasználatot igénylő feladat.
- Páros gyakorlat.
- Csoportos gyakorlat.
- A tankönyvi Játéktárban találsz a feladat leírását.
- Tréfás feladat, anyanyelvi játék.

Helyesírási javítójelek:

- hibás szó vagy szókapcsolat
- == súlyos helyesírási hiba
- ⇅ egybeírandó szó
- ∟ különírandó szó

Fogalmazási javítójelek:

- ~ értelmetlen szó vagy szókapcsolat
- hibás szóhasználat, pongyola fogalmazás, fölösleges szóismétlés
- ┌ a bekezdés jele
- ①②③ a helyes szórend
- √ hiányzik valami

Ismételjünk!

1. Élőkép

- a) Alkossatok hatfős csoportokat! Az egyik csoporttag három fő bevonásával készítsen egy olyan állóképet, amely a nyári élménye egyik pillanatát ábrázolja!
- b) A másik két csoporttagnak az alábbi szerepek egyikéből kell beszélnie az állóképről legalább egy percig.

- egy fotókiállítás megnyitója
- egy régi barát
- a fotón lévő egyik személy

- c) A fotót beállító diáknak úgy kell beszélni az állóképről, mintha egy élmény-beszámolót tartana a barátainak!

2. A tiszteletre méltó

- a) Olvassátok el a következő Kosztolányi-novellát, majd adjátok elő szerepek szerint!

Egy hölgy mesélte ezt nekem, aki most érkezett Kínából.

Ott minden *alázatos*, ami az enyém, s minden *tiszteletre méltó*, ami vendégemé. Az én műveltségem, az én nadrágtartóm, az én náthám alázatos, de vendégem műveltsége, nadrágtartója, náthája tiszteletre méltó.

Vendégül voltam híva valami előkelő kínaihoz. Zöld teát ittak, aranycsészéből.

A házigazda így szólt hozzám:

– Tiszteletre méltó kora?

– Harminckét éves vagyok.

– Ó – csodálkozott a kínai, s arcán álmatag mosoly futott át. – Legalább ötvennek gondoltam.

– Miért?

– Mert olyan bölcs – válaszolt a kínai.

Ezt is az udvariasság írja elő.

Kínában a fiatalságot vajmi kevésre tartják: az a tapasztalatlanság, éretlenség. Számukra csak a tapasztalat és érettség becses: az aggkor. Mindenki feléje törekszik.

Nem volna érdektelen egyszer ilyen modorban udvarolni a mi nőinknek is.

Legközelebb megpróbálom.

(Kosztolányi Dezső: *Ákombákom*)

b) Válaszoljatok a kérdésekre a szöveg alapján!

- Miért mondhatjuk, hogy ebben a novellában kétféle kommunikációs folyamat jelenik meg?
- Nevezd meg mind a két kommunikációs folyamat tényezőit!
- Miben különbözik a hölgy és a kínai párbeszédéből megismert világ a mi világunktól?
- Milyen nem nyelvi jelekre találsz utalást a szövegben?
- Sorold fel, hogy milyen nem nyelvi jelekről tanultál még!

c) A kommunikáció célja

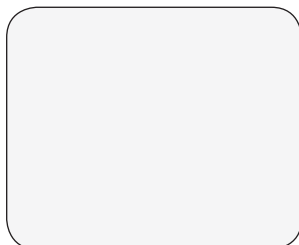
Milyen céllal írhatta az író az előző feladatban olvasható novellát? Keress az alábbi kommunikációs céloknak megfelelő szövegrészleteket!

tájékoztatás, érzelm kifejezés, felhívás, kapcsolatteremtés, kapcsolattartás és -zárás, gyönyörködtetés

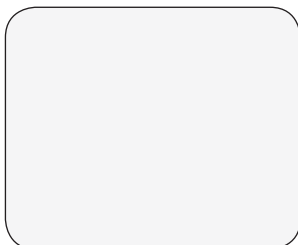
3. Ki mit tud?

a) Írjátok az alábbi kártyákra a címeknek megfelelő kulcsszókat!

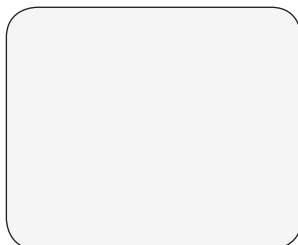
A kommunikáció
tényezői

A kommunikáció
jelei

A kommunikáció
nem nyelvi jelei

A beszéd zenei
eszközei

A kommunikáció
céljai

A kommunikáció
formái

Az írásbeli
kommunikáció formái

b) Tegyetek fel kérdéseket a mellette-
tek ülő párosnak a kitöltött kártyák
segítségével! Addig van nálatok a kér-
dezés joga, amíg a másik páros nem
ad helyes választ. Cseréljétek mindig
szerepet a helyes válasz után!

4. Szövegírás a képhez

Válassz az általad megnevezett írásbeli kommunikációs formák közül legalább ket-
tőt! Írj a kiválasztott formában a fenti képhez egy-egy szöveget úgy, hogy más-más
legyen a kommunikációs célod!

5. Ábécében

Kezdjen el valaki egy a múltban játszódó történetet úgy, hogy a mondat első szava
az ábécé első betűjével kezdődjön! A következő mondatot megalkotónak pedig a
második betűvel. Ez így menjen addig, amíg mindenki nem mondott egy mon-
datot!

Pl.: A gőzhajón utazunk. Beesteledik, mire célhoz érünk.

6. Magánhangzók találkozása

a) Olvassátok el a nyelvtörőket! Jelöljétek bennük a szavakat hangrendjük alapján!
Húzzátok alá pirossal a magas, késsel a mély és zölddel a vegyes hangrendűeket!

Netán platán, netán palánta, netán tán platánpalánta?

Sikkes sárga sálában a suta kis sün a suliba siet.

- b) Versenyezzetek, ki tudja a leggyorsabban és hiba nélkül elmondani a nyelvtörőket!

7. Mássalhangzók találkozása

- a) Olvassa fel valaki az osztályból az alábbi tréfás történetet!

Arad alatt van Tas laka, hatalmas falakkal, nagy vaslakattal. A hatalmas falakat Tas apja rakatta. Tas anyja hatalmas almahalmazt raka az asztalra. A hat kamasz fakanalakkal, vaskanalakkal apasztja a hatalmas almahalmazt.

- b) Jelöljétek aláhúzással a szöveg hallgatása közben azokat a szavakat, ahol valamilyen változás történt írásban vagy kiejtésben a mássalhangzók találkozásakor!
- c) Írjátok az aláhúzott szavakat a táblázat megfelelő helyére! Ahova nem tudatok a szövegből példát írni, oda magatoktól írtok egy szót!

Hasonulás		Összeolvadás	Rövidülés
Írásban jelölt	Írásban nem jelölt		

8. Párkereső szóalkotó

- a) Írjon az osztály egyik felének minden tagja a képhez kapcsolódóan egy toldalék nélküli szót egy lapra! A többiek írjanak egy-egy toldalékot egy lapra!
- b) Kezdjétek el sétálni a teremben úgy, hogy a lap a kezetekben legyen! Alkossatok párokat úgy, hogy egy szótó és egy hozzá köthető toldalék értelmes szóalakot adjon!
- c) Keressenek a párok egy másik párt! Írjátok a két szó felhasználásával nyolc perc alatt minél több olyan mondatot, amely a fotóhoz kapcsolható!

9. Mondatelemzés

Válasszatok ki a 2. feladatban szereplő Kosztolányi-szöveg mondatai közül egyet! Bontsátok a mondat szavait szóelemekre! Jelöljétek a szótöveket és a toldalékokat egy-egy vonallal!

10. Ugyanaz?

- Olvasd el Kosztolányi Dezső *Csacsírmek* verseiből az alábbiakat!
- Jelöld a dőlt kiemeléssel jelölt szavakon a szóelemeket, és nevezd is meg őket!

Mondok valami *rémeset*,
ami valóban *rémeset*,
rendeltem *málnás krémeset*,
és *rám esett*.

Szomorú a *baktatása*.
A kezében *aktatáska*.
Úgy megy, mint egy vak tatácska.

Átadta a *telefont*,
mit lombokkal *telefont*.

11. Villámkártyák

Készítsetek a hangokról és a szóelemekről tanultakkal kapcsolatosan kártyákat a játék szabályai szerint!

12. Szófajgyűjtő

- Alkossatok hatfős csoportokat! Válasszon mindenki egy szófajt az alábbiak közül!

ige főnév melléknév
számnév határozószó névmás

- Írjatok három perc alatt a saját szófajotoknak megfelelően minél több szót a kép alapján!
- Írjatok a gyűjtött szavak felhasználásával egy rövid történetet a képhez! Igyekeztek minél több szót fölhasználni a gyűjtött szavak közül!

13. Jelenet mondatszókkal

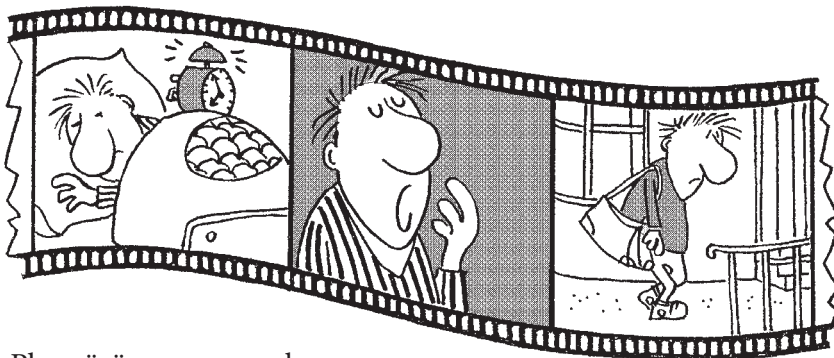

Válasszatok a következő helyszínek közül egyet! Képzeljétek el egy olyan jelenetet, amely ott játszódhat! Adjátok elő a jelenetet úgy, hogy csak mondatszókkal beszélhettek! A többi csoportnak ki kell találnia a szituációt és a helyszínt is. Aki eltéveszti a szóhasználatot, az a csoport kiesik.

kórház szupermarket barlangtúra erdei kirándulás
repülőn baráti születésnapon színházi szünetben
filmjelenet forgatásán múzeumban

14. Hiányosan, de hangulatosan 😊

Mondd el egy napodat csak hangutánzó és hangulatfestő szavakkal!

Pl.: csörög, cammogok

15. A villám és a villám

Olvasd el az alábbi versikéket! Figyeld meg, milyen összefüggés van a kiemelt szavak között!

A hatvan év, mit mindketten *megértünk*,
nem jelenti, hogy gyümölcsként *megértünk*,
azt sem, hogy már mindent bölcsen *megértünk*,
legföljebb egy garast mégis *megértünk*.

(Weöres Sándor)

Mennék én is végre *haza*,
Távolból hív már a *haza*.

(Pintér Tibor)

Eldobtam gyorsan a *villám*,
Bele ne csapjon a *villám*.

(Kovács József)

16. Kettőt egy csapásra

a) Írj a következő két-két szó vagy kifejezés helyett egy olyan kifejezést, amely mind a kettő helyett használható!

Pl.: széjjelzúzok – oszmán = török

tintafoltok – hapsi = _____

hordó része – üt = _____

juh hangot ad – török tisztséget = _____

erődítmény – ácsorog = _____

megütöm – sötét gödör = _____

b) Elemezd a megoldásként kapott szavakat szóelemek és szófajuk szerint!

Pl.: széjjelzúzó – oszmán = török

török: főnév, melléknév

tör|ök: ige, jelen idő, E/1. általános
ragozás (szótő + igei személyrag)

17. Szófejtő

Olvassátok el az alábbi szótári szócikkeket! Írjátok a meghatározások mellé a megfelelő kifejezést! Nevezzétek meg a szavakat hangalakjuk és jelentésük alapján!

_____ mn ~ek, ~t vagy

~et, ~en

1. Széles formájú (fa).
 2. Elhízott, testes ember.
 3. Széles, nagy kiterjedésű (tárgy).
- ◆ Szin: 2. *kövér, vaskos, (bizalmas) dundi, pocakos, pókhasú*. 3. *testes, vaskos*
 - ◆ Ell: 2. *sovány, vékony, szikár*. 3. *keskeny, kicsi, apró*

_____ fn ~ok, ~t, ~a

1. Mesebeli szörnyeteg.
2. Vázra feszített és hosszú zsinóron a levegőbe rögzíthető szögletes, lapos papír- vagy vászonfigura mint játékszer.
3. Fémvázból, az erre szerelt ernyőből, olykor kis benzinmotorból álló repülő sporteszköz.
4. (rosszalló, gúnyos) Gonosz nő, fúria.

_____ fn ~'k, ~'t, ~'ja

Bőrdarabból és a két végén hozzáerősített szíjakból álló hajítófegyver.

- ◆ Szin: (bizalmas) csúzli
- ◆ Táj: csudri, parintya

_____ fn ~ek, ~et, ~je

1. Az orvos által írt utasítás a gyógyszerész számára a gyógyszer elkészítésére, kiszolgáltatására.
 2. (Étel, ital) elkészítésének leírása.
 3. (bizalmas) Szokásos módszer, eljárás.
- ◆ Szin: 1. (hivatalos) *vény*, (kissé régi) *orvosi rendelvény*, (rég) *recepte*. 3. *szabály*.

18. Történet írása

Írj a 16. és a 17. feladat szavainak különböző jelentéseit felhasználva egy rövid történetet!

19. Fogalmazás receptre

Fogalmazzatok meg egy-egy recept formájában, hogyan írjunk elbeszélést, leírást, jellemzést és levelet!

Véggy egy... Tegyé hozzá... Keverd össze... Fűszerezd meg...

20. Ötletbörze

Alkossatok csoportokat! Írjatok ötleteket a következő fogalmazási témákhoz!
A fogalmazások műfaja: elbeszélés, leírás, jellemzés, levél.

21. Fogalmazás párban

Kezdjétek el az előző gyakorlatban előkészített fogalmazásokat megírni a *Fogalmazás párban* szabályai szerint!

22. Színkereső

Írjatok olyan humoros mondatokat, amelyekben minden alapszófajú szóra igazak a következő állítások! Használjátok fel a tankönyv *Sétáló gyűjtögető* című feladatában összegyűjtött példákat!

- Csak rövid *i, o, ö, u, ü* van a szótőben.
- Van hosszú *í, ó, ő, ú, ű* a szótőben.
- Van hosszú mássalhangzó a szótőben.
- Van *ly* a szótőben.

23. Helyesírási elemzés 🎧

- Olvassátok el a szöveget! Jelöljétek meg, hogy a szöveg mely részletéhez kapcsolódik a fotó!
- Magyarázzátok meg a szövegben kiemelt szavak helyesírását!

A *Balatonfüredi Turisztikai Egyesület* több civil szervezet együttműködésével időutazásra hív szeptemberben *Balatonfüredre*. A romantikus reformkort idéző rendezvényen igazi történelmi kalandban vehetünk részt. Az élő történelemórán minden a *reformkorról* szól: a *különböző helyszí-*

neken zenei és irodalmi műsorokkal, sporteseményekkel, *tarokk-kártya-*sok bemutatójával, színházi előadással és bállal csalogatják a turistákat.

De említhetnénk a *200-nál* is több, korhű jelmezbe öltözött résztvevő felvonulását, korzózását is. A megidézett kor történelmi, egyedülálló, *utánozhatatlan* programot és hangulatot kínál. Az *1800-as* évek hangulatát eleveníti fel a népművészeti és iparművészeti vásár is, valamint a *füredi* éttermekben *kínált*, eredeti receptek szerint *elkészített* reformkori étek. Ez a program felejthetetlen hétvégét *ígér*, a 19. század első felének hangulatába *repít vissza*, korabeli és korhű helyszínen, Balatonfüred *újjaépített* reformkori városrészében.

(Forrás: <http://balatonfured.info.hu/>)

24. Totókészítő

Készítsetek totót a 6. osztályban tanultakról! Majd oldjátok meg egymás totóit!

Mit tanultunk?

Tudáspróba

1. Hang és betű

- a) Mi a különbség a hang és a betű között? Próbáld felhasználni az indokláshoz mindazt, amit a magyar nyelvről, a magyar nyelv hangjairól és helyesírásunkról tanultál!
- b) Készíts a feladat megoldásához kulcsszavakból álló vázlatot!

2. Finn diákok Nagyváradon

Olvasd el figyelmesen Ady Endre prózai írását, majd oldd meg a feladatokat a szöveg alapján!

Finn diákok Nagyváradon

A magyar nemzetnek egyetlen rokon fajáról, a messze északon lakó finnekről sok érdekes dolgot beszél most Bátori Ferenc, a nagyvárad kereskedelmi iskola tanára, aki évek óta merő tudásszomjából behatóan foglalkozik a finn nyelvvel és az irodalommal – és most nyáron közel egy hónapot töltött Helsingforsban és más finn városokban, tanulmányozván az eredeti nép történetét és irodalmát. A finnek, akik büszkék magyar rokonaikra, és úgy históriánkat, mint literatúránkat alaposan ismerik, nagy lelkesedéssel és szeretettel fogadták Bátorit, s a finn diákok – akik úgyis készültek a jövő hónapban Budapesten megtartandó diákkongresszusra – ígéretet tettek neki, hogy viszonzásul ellátogatnak szeptember végén Nagyváradra.

A finn ifjúság vendégjárása ritka gyönyörűséget fog a nagyváradiaknak okozni – amennyiben ez a diákcsoport, mint Bátori tanár úrtól halljuk, egyben egy jeles finn énekkarrá szervezkedett, úgyhogy itt időzésük alatt alkalmunk lesz tőlük talán egy hangverseny keretében hallani a szebbnél szebb, édesen bús finn népdalokat és melódiákat.

- a) Keressétek meg a térképen Nagyváradot!

- b) Fogalmazd meg a finn vendégeket köszöntő szavakat a magyar diákok nevében!
c) Milyen mássalhangzó- és magánhangzótörvények érvényesülnek a következő mondat kiemelt szavaiban?

(...) ez a diákcsoport (...) egyben egy jeles finn *énekkarrá szervezkedett*, úgy-hogy itt időzésük alatt alkalmunk lesz tőlük talán egy hangverseny kereté-ben hallani a *szébbnél szebb*, édesen bús finn *népdalokat* és melódiákat.

- d) Állapítsd meg a kiemelt mondat minden szaváról, hogy milyen szófajú, és milyen nagyobb szófaji csoportba sorolható be!
e) Milyen szó az *édes* melléknév és a *csapat* főnév a hangalak és a jelentés viszonya szempontjából? Állításodat bizonyítsd példamondatokkal!
f) Milyen helyesírási alapelvek érvényesülnek a következő szavakban? Elemezd szóelemek szerint az utolsó három szót!

magyar, nemzet, messze, finnel, fogadták, halljuk

- g) Írd le többféleképpen a hagyomány elve szerint Bátor tanár úr nevét!

3. Szövegértés

Oldd meg az alábbi feladatokat a 2. feladat szövege alapján!

- a) Fogalmazd meg más szavakkal a következő mondat jelentését!

A finn ifjúság vendégjárása ritka gyönyörűséget fog a nagyváradiak-nak okozni.

- b) Válaszolj az alábbi kérdésekre!

- Mivel foglalkozik évek óta Bátor Ferenc tanár?
- Hol töltötte a nyári szünetet? Miért?
- Miért látogatnak a finn diákok Budapestre?
- Hol fognak a finn diákok hangversenyt adni?

- c) Írd le az alábbi szavaknak a szövegben szereplő rokon értelmű kifejezését!

történelmünket, irodalmunkat, diák-összejövetel, dallamokat: _____

4. Képzletben Nagyváradon

Képzeld azt, hogy te is részt veszel a finn diákok hangversenyén! Fogalmazd erről az élményről egy levelet barátodnak vagy barátnődnek!

A tanulás tanulása

Az ismeretterjesztő szövegek feldolgozása

1. A nevekről

Meséld el a társadnak, mit tudsz a keresztnedről!

2. Zoltán

- a) Gyűjtsétek össze egy T-táblázatban, mit tudtok a Zoltán névről! Írjátok le azt is, hogy mire lennétek még kíváncsiak a névvel kapcsolatban!

Mit tudok?	Mire vagyok kíváncsi?

- b) Olvassátok el az alábbi ismeretterjesztő szöveget! Jelöljétek azokat az információkat, amelyek újak voltak számotokra!
- c) Vizsgáljátok meg, adott-e választ a szöveg a táblázatban levő kérdésekre!

Eredete: Török eredetű régi magyar személynévünk. Jelentése 'fejedelem'. Ugyanennek a szónak az alakváltozata a *szultán*. Érdekes azonban, hogy ezzel a szóval csak 1473-tól nevezték a törökök az uralkodóikat, előtte az *emír* kifejezéssel illették őket. A *szultán* eredetileg arameus

eredetű arab szó, s perzsa közvetítéssel került a török nyelvbe. A kipcsak és a kun nyelvben *soltan*, a besenyőben *sultan* alakban élt. Nem tudjuk, melyik népcsoport ismertette meg őseinket ezzel a szóval, hiszen a honfoglalás előtt a magyarok több török néppel találkoztak. Az bizonyos, hogy személynévvé a magyarban vált. (...)

Névnapja: március 8., június 23.

Gyakorisága: A *Zoltán* név a honfoglalás után századokon keresztül feledésbe merült. A reformkor idejében, a nemzeti romantika korában lett ismét népszerű. A név XIX. századi elterjedését elősegítette, hogy *Petőfi Sándor* fiát e névre keresztelte. Ettől kezdve aztán fokozatosan egyre ismertebbé válik. Persze nem Petőfi fia volt az első újkori Zoltán. 1833-ban már ezt a nevet kapta Balogh Pál orvos fia, Balogh Zoltán, aki a szabadságharcban is részt vett. A XIX. század végén készült névgyakorisági listán még a 20–25. helyen találhatjuk a Zoltánt, de az 1950-es években már a 9–10. leggyakoribb névvé vált. Az igazi népszerűsége az 1960-as évektől kezdődik. 1967-ben már a második leggyakoribb név, és a kisfiúk közül ebben az évben 5919-en kapták a nevet. (...)

Becézése: *Zoci, Zolcsi, Zoli, Zolics, Zolicska, Zolika, Zolkó, Zoló, Zolóka, Zoltánka, Zolti, Zoltika, Zotya, Zotyek, Zotyesz, Zotyí, Zotyika, Zotyó, Zotyóka, Zozó.*

Rokon nevei: *Csolt, Solt, Zolta, Zsolt.*

Női párja: a *Zoltána*. Ez az alak azonban csöppet sem közkedvelt. 1967-ben például senki nem választotta kislányának ezt a nevet. Másik női rokon neve, a *Szultána* szintén nem tartozik a népszerű nevek közé.

Híres viselői: A név első ismert viselője *Zolta* herceg (907–947) volt, aki Árpád fejedelem ötödik, legifjabb gyermeke. (...)

Ambrus Zoltán (1861–1932) író, műfordító, kritikus, az MTA levelező tagja. A *Hét*, majd a *Nyugat* munkatársa.

Gombocz Zoltán (1877–1935) magyar és finnugor nyelvész.

Kodály Zoltán (1882–1967) zeneszerző, népzene kutató, zenetudós. Felismerte az ifjúság zenei nevelésének fontosságát, kidolgozta az iskolai énekoktatás sajátos módszerét, a *Kodály-módszert*, mely ma világszerte ismert és elterjedt. (...)

Művészetben: Irodalmi művek szereplőjeként is csak elvétve találkozunk a Zoltán névvel. Sokak által ismert azonban Jókai Mór híres regényének, a *Kárpáthy Zoltánnak* ifjú főhőse, ki ezt a nevet viseli, és talán neki is köszönhető e név széles körű népszerűsége.

„Mi legyen a fiú neve? Egyike azon fejedelmek nevének, kik a legelső Kárpáthy-össel áldomást ittak a szép Hunnia földjén. Legyen Zoltán. Kárpáthy Zoltán! Milyen szépen fog az hangzani.”

Földrajzi névként: Az erdélyi tartományuraság fejének, Zoltánnak a nevét őrzi ma is Háromszék megyében az Olt partján fekvő Étfalvazoltán, a két faluból egybeépült kis község. Zoltánháza ma szlovéniai község.

Csúfolók: *Zoltán, / Lovagol a hangyán.*

Zoltán, / Tököt visz a hátán, /

Megunja, leteszi, / Földhöz vágja, megeszi.

Zoltán, / Szúnyog a hátán, / Ha nem bírja, leteszi.

(Fercsik Erzsébet–Raátz Judit:

Keresztnevek enciklopédiája – részlet)

d) Tanuld meg a csúfolókat! Mondd el őket minél kifejezőbben!

3. Kérdések

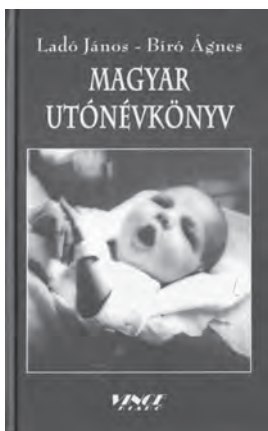
- Írjátok a 2. feladat szövegéhez öt kérdést! Adjátok át a mellettetek levő csoportnak a kérdéseiteket!
- Válaszoljátok meg a másik csoporttól kapott kérdéseket úgy, hogy a szövegben húzzátok alá a helyes válaszokat!

4. Ismeretterjesztő szöveg

Bizonyítsátok legalább három dologgal, hogy a 2. feladat szövege ismeretterjesztő szöveg!

5. Ismeretterjesztő írás készítése

Készíts a saját keresztnevedről hasonló ismeretterjesztő írást! Használj különböző forrásokat!

Könyv- és könyvtárhasználat

A hivatkozás

1. Címrendező

Írd le helyesen a felsorolt művek adatait a következő táblázat segítségével! Ügyelj az írásjelhasználatra is!

- Ende, Michael Móra Könyvkiadó. 2001. Budapest. Gombos Jim és Lukács, a masiniszta.
- Tinta Kiadó. 2001. Tótfalusi István. Idegen szavak magyarul. Budapest.
- 1992. Libra Kiadó. Budapest. Rákóczi zászlai. Bárány Tamás
- A Damokosok. Budapest. Unikornis Kiadó. 1992. Jókai Mór
- A magyar állam születése. Nemzeti tankönyvkiadó. Szabó Péter. 1999. Budapest

Szerző	A kiadás éve	Cím	Kiadó	A kiadás helye